

Ad romanos

videntib⁹ vt honorent deum. ita etiā trāsgressio legis p̄ ma-
la opera occasio est videntib⁹ blasphemādi. p̄ma. pe. z. Ex
bonis operibus vos p̄siderātes gloriāficēt deū. Ecōtra aut
dicī p̄ma. thi. 6. Quicūq; sunt sub iugo seruitutis domos
suos oī honore dignos arbitrent ne nomen dñi z doctrina
fidei blasphemēt. Et ideo in. ps. dñ. Uidi preuaricātes z ta
bescebā. Et ad hoc iducit auctoritatē subdens. Nōmē enī
dei p̄ vos blasphemāi iter gētes. qz. s. gētes vidētes iudeo-
rum malā cōuersationem reputabant hoc puenire ex ma-
la istructione legis a deo tradite. Dicit aut. sicut scriptū est
. s. ysa. 52. Dominatores ei⁹ inique agūt. z iugiter tota die no-
men meū blasphemāi. z ezech. 36. s. m̄ aliam litterā vbi no-
stra sic bz. Nō p̄ vos ego faciā domus israel. s. p̄ nomen
sanctū meū qd̄ polluisis in gentibus.

Deinde cū dicit. (Circūcisio) ostēdit q̄ nec circūcisio suf-
ficat ad salutē eadē rōne qua nec lex. qz. s. obseruātia legis
sine circūcisioe valet. sine qua tñ circūcisio nō pdest. sicut
s̄lī dictum ē. Et circa hoc tria facit. p̄mo cōparat circūci-
sionem ad iudeos circūcisos. sc̄do ad gentes incircūcisas
ibi. (Si igit̄ p̄pucū) Tertio māifestat qd̄ dixerat. ibi. (Nō
enim q̄ in manifesto) Circa p̄mū duo facit. p̄mo ostendit
qualiter circūcisio p̄sit. sc̄do qualiter nō p̄sit. ibi. (Si aut̄
preuaricator zc̄.) Dicit ḡ p̄mo. Circūcisio qdem pdest
q̄tum ad remissionē peccati originalis. Unde dicit̄ gen.
. 17. Masculus cuius p̄pucū caro circūcisā zc̄. S; tibi adul-
to tunc finaliter prodest si legē obserues sicut religiosus p̄-
dest p̄fessio si regulā obseruet. Circūcisio. n. erat quasi qdā
p̄fessio obligās hoīes ad obseruātia legis. Hal. 5. Testifi-
cor oī circūcidēti se. qm̄ debitor zc̄. Et aut̄ apostolus dixit
si circūcidimini x̄pus nihil vobis p̄derit. loquitur q̄tum ad
t̄ps post ḡram euāgely diuulgatā. hic aut̄ loquitur q̄tum ad
t̄pus ante passionē x̄pi in quo circūcisio statum habebat.
sc̄do ibi. (Si aut̄ preuaricator) Ostendit quō circūcisio nō
p̄sit dicēs. si tu iudee adulte preuaricator es legis. circūci-
sio tua p̄pucium facta est. i. nō plus valet tibi q̄ p̄pucū. qz
nō seruas qd̄ p̄ circūcisionem p̄fiteris. Jere. 9. Dēs gētes
p̄pucius habēt. domus aut̄ israel icircūcisī sunt corde. qui-
mo ex h̄ sunt magis rei. qz nō seruāt qd̄ p̄miserūt. Displicet
n. stulta z infidelis p̄missio. vt dñ. ecc. 5.

Deinde cū dicit. (Si ḡ p̄pucium.) Cōparat circūcisionē
ad gentiles. z h̄ dupliciter. p̄mo qd̄ q̄tum ad hoc q̄ ei⁹
fructū habent gentiles obseruādo legē. vnde dicit. Si cir-
cūcisio pdest cū obseruātiōe legis. nō aut̄ sine ea. igitur si
p̄pucius. i. gētilis icircūcisus custodiat iusticias legis. i. iu-
sta p̄cepta legis. ps. Dia mādata tua veritas. Nōne p̄pu-
cium illius in circūcisionē reputabit. quasi dicat. Fructus
vere circūcisionis habebit. Ad hoc. n. hō exterius circūci-
ditur in carne. vt. s. se circūcidat in corde. Jere. 4. Circūci-
dimini dño z auferte p̄pucia cordiū vestroz. Sc̄do ibi. (Et
iudicabit zc̄.) Cōparat circūcisionē gētilis ostēdens p̄pter
obseruātia legis iudeo p̄ferri. vii. dñ. Et p̄pucū. i. gētil. icir-
cūcisus. p̄sumās. i. iplens mādata legis ex nā. i. p̄ nālē rō-
nem vt supra dictū est. q̄ nāliter q̄ sunt legis faciunt. Judi-
cabit p̄ cōparationē te. s. iudeum circūcisum q̄ es preuari-
tor legis trāsgrediēdo p̄cepta eius p̄ s̄fam. i. habēt legem li-
teris descriptā circūcisionē. s. carnis. Unde de h̄ p̄puciois
iudicio dñ. Mat. 12. Viri ninivite zc̄.

Deinde cū dicit. (Nō. n. q̄ in manifesto zc̄.) Assignat rō-
nem dictoz. Et p̄mo ponit rōnez. sc̄do p̄bat eā. ibi. (Luius
laus.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo assignat rōnē quare cir-
cūcisio vel iudaismus sine legis obseruātiōe nō pro-
fit. sc̄do assignat rōnem. quare obseruātia legis p̄sit sine iuda-
ismo z circūcisione. ibi. (Sed q̄ in absco.) Dicit ḡ q̄ id̄ cir-
cūcisio p̄uaricātis legē fit p̄pucū z iudicāi a p̄pucio
custodiēte lege. nō. n. est verus iudeus ille q̄ in manifesto

est iudeus. z s̄m carnalē ḡnationez. infra. 9. Nō. n. oēs q̄ ex
circūcisione sunt israel. hi sunt israelite. sed q̄ filij sunt pro-
missiois. z s̄lī ē nō ē va circūcisio illa q̄ ē māifesta i carne
Illa. n. est signum vt dñ. Gen. 17. Circūcidetis carnē p̄pucū
vestri. vt sit i signū federis. Nō aut̄ est signum verum nisi
ei respōdeat signatū. Unde si q̄s iudeus eēt trāsgressor fe-
deris. nō esset ei⁹ vera circūcisio. Et iō reputat in p̄pucius.

Deinde cū dicit. (Sed q̄ in absco.) Assignat rōnē q̄re
p̄pucium custodiētis legem reputetur in circūcisionem et
iudicet circūcisionē carnalem. qz. s. ille vere est iudeus qui
est in absco. dō. i. q̄ habet in affectu cordis mādata legis
quā iudei p̄fiteri. Mat. 6. Pater tuus q̄ videt in absco-
dito zc̄. z s̄lī circūcisio vera est que est cordis in spiritu. i. p̄
sp̄m facta p̄ que sup̄flue cogitationes a corde p̄cedūt
Uel in spiritu idest per spiritualem intellectum legis non
litteralē. phi. 3. Nos sum⁹ circūcisio qui sp̄i deo seruimus.

Deinde cum dicit. (Luius laus zc̄.) p̄bat p̄missam ra-
tionem. Manifestum est enim q̄ in omnibus iudiciis di-
uini preferendum est humano. Ea vero que exterius ap-
parent siue sit iudaismus siue circūcisio laudantur ab ho-
minibus. sed ea que sunt in abscondito laudantur s̄m iudi-
cium diuinum. quia vt dicitur. i. re. 16. Domines vident q̄
parent. deus aut̄ intuetur cor. zc̄. Unde relinquitur q̄ inte-
rior iudaismus z circūcisio p̄ualet exteriori. z hoc est qd̄
dñ. cui⁹. s. interioris circūcisiois. laus n̄ ē ex hoīb⁹. s. ex deo.
z. cor. 10. Nō. n. q̄ seipm̄ cōmēdat zc̄. CAP. III.



Quid ergo amplius iudeo est. aut q̄
utilitas circūcisionis. Adulter p̄
omnem modum. Primum quidē
quia credita sunt illis eloquia dei.
Quid enim si quidam illorum non
crediderunt. Nūquid incredulitas illorum fides
dei enacuauit. Absit. Est autē deus verax. oīs
autem homo mendax. sicut scriptum est. vt iu-
stificeris in sermonibus tuis z vincas cum iu-
dicaris. Si autem iniquitas nostra iusticiā dei
cōmēdat quid dicemus. Nūquid iniquus est
deus qui infert iram. Secundum hominem di-
co. Absit. Alioquin quomodo iudicabit deus
hunc mundum. Si enī veritas dei in meo mē-
dacio abundauit in gloriā ipsius quid adhuc
z ego tāq̄ peccator iudicor z nō sicut blasphemamur
z sicut aiunt quidam nos dicere. faciā
mus mala vt veniant bona. Quorum damna-
tio iusta est.

Postq̄ apostolus ostendit q̄ iudaismus ad quem perti-
net legis susceptio z circūcisio nō sufficiunt ad salutē si-
ne legis custodia per quas gentilis sine exteriori iudaismo
z circūcisione fructum vtriusq̄ cōsequitur. Dic obicit cō-
tra p̄missa. z p̄mo qdem p̄ponit obiectionem. sc̄do sol-
uit. ibi. (Multum quidē.) Obicit ergo p̄mo sic. Si ita
esset sicut dictum est q̄ nō est verus iudeus nec vera circū-
cisio in manifesto. sed in occulto cordis. quid ergo ampli-
us est iudeo. idest quid amplius datum est q̄ ceteris. vide-
tur q̄ nihil. Et hoc est inconueniens. cum dominus dixe-
rit Deut. 7. Te elegit dominus deus tuus vt sis ei populus
peculiaris. Aut que utilitas circūcisionis. s. exterioris. Uī
ex p̄missis q̄ nulla. qd̄ est inconueniens. cū sit a deo tradi-
ta q̄ dicit. ysa. 48. Ego dominus docens te vtilia.

Deinde cum dicit. (Multum quidē.) Soluit p̄missis

Sam obiectionem. 2^o pmo q̄tum ad prerogatiuam iudaismi. secūdo q̄tum ad utilitatē circūcisionis. quarto capitulo ibi (Quid ergo dicemus.) Circa p̄mū duo facit. pmo ostēdit iudeoz prerogatiuam. secūdo excludit eoz gloriā: qua se gentibus superbe preferebāt ibi. (Quid ergo precellim?) Circa p̄mū tria facit. pmo proponit qd̄ itendit. scōdo manifestat ibi. (P̄mū qdem.) Tertio excludit obiectionez ibi. (Quid enim si quedam.) Dicit ergo pmo quesitum est quid amplius sit iudeo. Est autem ei amplius 2^o quātū ad quātitatē que significatur cum dicit multum. 2^o quātū ad numerum qui significat cum dicit. Per omnem modū habent enī amplius aliquid 2^o in cōtemplatione diuinorū. scōdo illud. ps. Notus ī iudea. Et scōdo dispositionez temporalium. ps. Nō fecit taliter oī nationi. Habent etiam amplius q̄tum ad partes quantum ad promissiones 2^o q̄tum ad prolem. infra. 9. Quoz est adoptio filioz dei 2^o gloria 2^o testamentum. 2^o in quolibet eoz nō est paria excellentia. sed magna: 2^o precipua. qd̄ pertinet ad id qd̄ dicit multū. Maximum enīz bonuz hominis est in dei cognitione in hoc qd̄ deo adherat. 2^o a deo instruat. ps. Beatus homo quem tu erudieris domine.

¶ Deinde cum dicit. (P̄mū q̄des 2^o.) Manifestat qd̄ dixerat dicens. primum qdem. id est precipue amplius est in deis quia eloquia dei sunt credita illis quasi amicis. Job. 5. Vos dixi amicos. Et hoc est multum. qz eloquia dei sūt honesta. ps. Eloquia dñi vera iustificata ī semetipsa. Sūt delectabilia. ps. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Sunt etiam utilia ad nō peccādū. ps. In corde meo abscondi eloquia tua vt nō peccem tibi.

¶ Deinde cū dicit. (Quid enim si q̄das) excludit obiectionem. Et primo ponit eam. scōdo excludit ipsam ducēdo ad iconueniens ibi. (Nūquid incredulitas) Tertio ostēdit eē iconueniēs ad qd̄ iducitur ibi. (Est autē deus verax) posset aliquis prerogatiue iudeoz derogare opponēdo ingrati tudinem eoz: per quā viderent dignitatem eloquioz dei amisisse. Unde dicit. qd̄ aut si qdam illoz nō crediderūt nūquid per hoc cōcluditur qd̄ nihil amplius sit iudeo scōdo illud. z. pe. z. Melius erat illis nō cognoscere viāz iusticie q̄ post cognitā retrosum cōverti. Nō crediderunt autē pmo qdem legislatori. ps. Nō crediderunt verbis eius. secundo nō crediderunt prophis. Ecce. z. Increduli 2^o subuersores sunt tecū. tertio nō crediderunt ipsi filio. Jo. 8. Si veritates dico vobis quare nō creditis mihi.

¶ Deinde cū dicit. (Nūquid incredulitas) Excludit dictā obiectionem ducendo ad iconueniens qz si ppter incredulitatem aliquoz prerogatiua iudeoz tolleret sequerēt qd̄ incredulitas hominis fidem dei euacuet. qd̄ est iconueniens. Et hoc est qd̄ dicit. Nūquid incredulitas eoz qui. si nō crediderunt euacuauit fidem dei: qd̄ pōt dupliciter intelligi. Uno modo de fide qua creditur in deum. nō enim per hoc qd̄ quidam nō crediderunt euacuatur fides illoz qd̄ crediderunt. Malum enim quozūdam in societate existerentium nō euacuat bonuz alioz. Ecce. 33. Ex ipsis benedixit 2^o exaltauit sanctificauit 2^o ad se applicauit 2^o. qd̄ est contra illos cōtra quos Augu. dicit in epistola ad plebem yponensem. Ad quid aliud sedent isti 2^o qd̄ aliud tractant nisi vt cum ep̄s vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit oēs tales esse cred. int. sed nō omne posse manifestari. Alio modo potest intelligi de fide qua deus fidelis est implens promissa: Debre. io. Fidelis enīz est qui repro misit. Nec autem fidelitas euacuaretur si ppter quozūdam incredulitatez accideret qd̄ nihil amplius esset iudeo. promisit enim deus populum illuz multiplicare 2^o magnificare: vt ps. Beñ. 22. Multiplicabo semē tuum.

¶ Deinde cum dicit. (Est autem) ostēdit B esse scōueniēs qd̄ fides dei euacuaret ppter hoīuz incredulitatē. 2^o p̄rio qd̄ ad hoc iducit rōnem. scōdo auctoritatē ibi. (Sicut scriptus est.) 2^o excludit falsū sensū auctoris ibi. (Si autē iniquitas.) rō autem sumitur ex hoc qd̄ deus f̄ se verax est. Je. io. Dominus autē deus verax est. p̄ma Jo. 5. Dic est verus deus 2^o vita eterna: 2^o tñ oīs hō ē mēdax. ps. Ego dixi ī excessu meo oīs hō mendax. Unde ps qd̄ mēdaciuz hoīs siue ifidelitas veritati nō adherens dei veritatem siue fidem nō euacuat. Ad horum euidentiam sciendū est qd̄ veritas importat adequationem rei ad intellectum. Aliter autem adequatur res ad intellectum nostrum. aliter ad intellectum diuinum. Noster enim intellectus cognitionem accipit a rebus. 2^o iō causa 2^o mēsurā veritatis ipsius est esse rei. ex eo enī qd̄ res est vel nō est oratio dicitur vel vera vel falsa s̄m philoso phū. Unde intellectus noster potest esse verus vel falsus i. quātū potest adequari vel nō adequari. Qd̄ autem pōt esse 2^o nō esse indiget alio agēte ad hoc qd̄ sit sine quo remanet nō ens. sicut enim aer sine illuminante remanet tenebrosus ita 2^o intellectus noster nisi a prima veritate illuminetur de se in mēdacio remanet. Unde quātū est de se oīs homo est mendax scōm intellectum: sed solum est verus in quantum veritatem diuinam p̄cipat. ps. Emitte lucem tuam 2^o veritate tuāz. Intellectus autē diuinus est causa 2^o mensura rerum: 2^o ppter hoc scōm seipsum est indeficiēter verax: 2^o vnaqueqz res est vera inquantū ei conformatur. Similiter s̄m qd̄ accipitur veritas ex parte rei homo de se nō habet veritatem: quia natura sua vertibilis ē in nibilum. Sed solū natura diuina que nec est ex nihilo nec vertibilis in nibilum de se veritatē habet.

¶ Deinde cum dicit. (Sicut scriptum est) pbat idē p auctoritatē psalmi gn̄gesimi in quo sic legit. Ut iustificeris in sermonibus tuis 2^o vincas cum iudicaris. Qd̄ qualiter ad ppositum faciat videri potest si precedentia psalmi confiderentur. premittitur enim. tibi soli peccaui. 2^o tunc sequit. vt iustificeris in sermonibus tuis 2^o vincas cum iudicaris. Promiserat enim deus per nathan. pphetam dauid qd̄ ei regnum in eternum stabili ret in semine suo. vt habetur secundi regum. 7. Postea vero cum in graue peccatum inderet adultery. f. 2^o homicidy. Ut legit secundi. reg. ii. Propter h̄ peccatum dicebatur a quibusdam qd̄ deus nō esset ei pmissionem obseruaturus. Intentio ergo psalmiste ē duo dicere. primo qdem qd̄ ppter peccatum eius non mutatur iustitia dei ad quam pertinet vt suos sermones implet. Et quātū ad hoc dicit vt iustificeris in sermonibus tuis id est vt ex hoc appareas in sermonibus tuis iustus. qz pp̄ mea peccata eos nō preteris. puer. s. Recti sunt oēs s̄m̄ones mei. ps. Fidelis dominus in omnibus verbis suis. secundo. qd̄ diuina promissio imitetur humanum iudicium 2^o hoc est: qd̄ dicit. vincas. f. pmissionem tuam seruando. cū iudicaris. f. ab hominibus: qd̄ eam ppter mea peccata non sis impleturus. Infra. duodecimo. Noli vinci a malo. f. vlce in bono maluz. Hoc dicitur homini: qd̄ multo magis cōpetit deo. ¶ Est autē considerandū qd̄ pmissio facta dauid a deo erat implenda de xpi incarnatione. Unde p̄tinebat ad pphetiam predestinationis s̄m̄ quā aliquid p̄mittitur quasi omnibus modis implendum: qd̄ vero p̄mittitur vt pronūciatur s̄m̄ pphetiaz p̄miatiōis nō p̄dicat q̄si oibus modis iplēdū: f. s̄m̄ qd̄ exigunt humana merita qd̄ possunt mutari. Et ideo si nō factum fuisset qd̄ pmissum est dauid preiudicaret diuine iusticie. Si vero nō fiat qd̄ p̄mittitur per pphetiam cōminationis nō preiudicat diuine iusticie. sed designat mutationez meritoz humanoz. Unde dicit Jer. is. Repente loquar aduersus gentem 2^o aduersus re-

Veritas qd̄
dicitur in
Abq̄no res
ad istud dicitur

pphetia
cōminationis

Ad romanos

gnum. vt eradicem ⁊ destruiam ⁊ disperdam ⁊ dissipem. si egerit penitentia gens illa ⁊c. penitentia a gam ⁊ ego sup malo ⁊c. Sic ergo pz fm hunc sensum qd peccatum hois diuinam fidelitatem no excludit. Ponunt aut ⁊ alij sensus auctoritatis h⁹ in glosa: qd no ita pertinent ad intentionem apli: quoz primus est vt hec verba que hic ponunt ⁊c. inueniuntur cum his que ante psalmista premiserat. Amplius laua me ab iniquitate mea: ad hoc. s. vt iustificeris idest iustus appareas in sermonibus tuis: in quibus veniam peccatoꝝ tuis promissisti no solum Eze. 18. Quia hec verba psalmi prius fuerunt dicta: sed etiam leuit. 26. Quabunt p impietatibus suis ⁊ recordabor federis mei. Et deut. 30. Si ductus penitentie cordis reuersus fueris ad deum reducet te dominus deus tuus ⁊ miseretur tibi. Et sic vincas cu iudicaris ab hominibus qd tibi veniam dare non debeas. Secundo cotinuantur hec verba cum eo qd dictum e tibi soli peccasti: idest per comparationem ad te qui solus es iustus: ⁊ hoc e qd dicit. vt iustificeris. idest ex comparatione mei ⁊ alioꝝ peccatoꝝ iustus appareas. ps. Iustus dominus ⁊ iusticias dilexit. ⁊ hoc no solum in factis: sed et in sermonibus: qd est maximum fm illud Ia. 3. Si quis in verbo no offendit. Et vincas cum iudicaris. idest duz cuiusq; alij in iudicio compararis. Ysa. 5. Iudicate inter me ⁊ vineas meam ⁊c. quarto referuntur hec verba ad xps qui solus est sine peccato fm illud pme. pe. z. Qui peccatus no fecit nec inuentus est in ore eius dolus. ⁊ sic iustificatur in sermonibus in comparatione ad omnes homines. Et vineas. s. peccatum mortem ⁊ dyabolus. apoc. 5. Ecce vicit leo Et hoc duz iudicaris. s. iniuste a pilato. Job. 36. La tua quasi impij indicata est.

¶ Deinde cuz dicit. (Si autez iniquitas mea) excludit falsum intellectum auctoritatis inducte. possit enim aliquis intelligere premissa verba fm hunc sensum vt hec dicitio vt. poneretur causaliter ⁊ no solum ꝑsecutiue. Et sic sequeretur qd peccatum hominis directe ordinaretur ad comendandum dei iustitia. Sed apostolus ostendit hoc esse falsum. vt sic det intelligere qd ly. vt. ponitur ꝑsecutiue: qz. s. dauid peccante ꝑsecutus est qd diuina iustitia manifestet. no aut causaliter. quasi peccatum hominis ꝑmendet dei iustitiam. Qd qdem ꝑbat ducendo ad icoueniens. Et hoc dupliciter. pmo qdem ex parte iudicij diuini secudo ex parte iudicij humani. Circa primu tria facit. pmo ponit sensum falsum. secudo ostendit icoueniens: qd ex hoc seqt ibi (Quid dicemus: nuqd iniqui?) tertio ostendit h e icoueniens ibi (Absit.)

¶ Est considerandum qd supra apostolus duas comparationes fecerat. vnaz quide veritatis diuine ad humanu mendacium cu dixerat. Est aute deus verax ois homo mendax. Alia iusticie dei ad peccatu humanum. s. verba psalmiste qbus dicit. tibi soli peccasti vt iustificeris. Et qsum ad comparatione prima dicit. Si hec verba sunt intelligenda qd iniquitas mea directe ꝑmendet dei iustitia qd dicemus. idest no poterimus sustinere icoueniens que sequunt. No eni peccatum est deo necessarius ad eius iustitia ꝑmendamz Ecce. 15. No ꝑcupiscit multitudinez ifidelium filioꝝ ⁊ inutilium. Exprimat aute icoueniens qd sequit dicens. Nuquid deus q infert iraz idest vindictam ꝑ peccato est iniquus. hoc eniz sequitur ex eo qd dictu est. Si eniz peccatus directe ordinaret ad comendandam iustitiaz: no esset dignum pena: sed premio. Et sic deus puniens homines pro peccato: eet iniquus. fm illud deut. 32. Deus aute fidelis est absq; vlla iniquitate. Excludit aute ꝑsequeter hoc inconueniens cum subdit. Absit. s. qd deus sit iniquus. Secudu homines dico. idest qd hec verba ꝑtuli no ex meo sensu: sed ex hois erratis sensu ꝑtuli: sicut dicit. pme. cor. 3. Luz sint iter vos gelus ⁊ ꝑtatio none carnales estis. Hoc aute no esse dicendu

ostendit subdens. Alioqn. s. si deus e iniquus quomodo ita dicabit huc mundu. idest quomodo coueniet qd ipse sit vniuersalis ⁊ supremus mundi iudex. Oportet. n. qd e primus ⁊ supremus in quolibet genere esse ifallibile: sicut primu mouens est imutabile. Unde in. ps. dicitur. Iudicabit orbem terre in equitate. Et simile argumentuz ponitur Job 34. vbi dicitur. Vere deus non condemnat frustra. nec omnipotens subuertit iudicij: quem constituit aliu super terra ⁊c. s. quia si ipse non iuste iudicaret oporteret dicere aliu esse iudice mundi.

¶ Deinde cum dicit. (Si enim veritas) ostendit idem per humanum iudicium. Et circa hoc etiam tria facit. primo proponit falsum intellectum predictoꝝ verborum. secudo ponit iconueniens qd sequitur ibi. (Quid adhuc.) tertio ostendit illud esse inconueniens ibi. (Quozum damnatio.) Exprimat autem falsum sensum fm illam comparationem que est diuine veritatis ad humanum mendacium cum dicit. Si enim in meo mendacio: idest propter meum mendacium: veritas dei manifesta scilicet abudauit in gloria ipsius: ita qd mendacium hominis directe pertineat ad augmentum glorie. contra id qd dicitur Job. 13. Nunquid deus indiget vestro mendacio. Subdit autez consequenter duo inconuenientia que sequuntur. quozum vnum est: qd homo non deberet reputari peccatoꝝ propter mendacium: ex quo in dei gloriam directe ordinatur. Et hoc est qd dicit. Quid adhuc idest cur etiam nunc ⁊ ego iudico: scilicet ab hominibus tanq; peccatoꝝ pro mendacio. Sap. 17. Lum sit timida nequicia data est in omniuz ꝑdemnatio: nem. quia scilicet peccatoꝝ ab omnibus iudicio ꝑdemnatur. Aliud aute inconueniens est qd locum habeat verbu falsum qd apostolis iponebatur. quia eni predicabat qd per abundantia gratie christi soluebatur abundantia peccatoꝝ ru fm illud ifra. 5. Ubi abudauit delictu superabudauit ⁊ gratia: blasphemabat apostolos quasi diceret qd hoies deberet facere mala vt consequeretur bona: qd sequeretur se mendaciu hois directe comendaret dei gratia ⁊ veritate h e qd dicit nos facimus mala peccado. s. ⁊ mendacium docedo vt veniat bona. s. vt dei veritas ⁊ iusticia ꝑmedet. sicut blasphemamur. i. sic qda blasphemado nobis iponit. ifra cor. 4. Blasphemamur ⁊ obsecram. ⁊ sicut qda aiut nos dicere verba nostra deprauado. z. pe. vltio. Que idocti ⁊ ifabiles deprauat. hec aute excludit subdes: quoz ꝑdemnatio iusta est. i. eoz q faciunt mala vt veniat bona. sicut. n. no e veruz sillogisadu ex falsis: ita no e pueniedu ad bonu finem ꝑ mala. J. e. iz. Bene e oibus q ꝑuaricatur ⁊ inique agunt qd dicitur ex ꝑsona impioꝝ. vel. Quoz. s. hec nobis false ꝑponentiuz damnatio iusta est. iuste. n. ꝑdemnatur peruersores sacre doctrine. Apoc. vlti. Si quis apposuerit ad hec apponet deus plagas scriptas in libro isto.

¶ Lectio.

¶ II.



¶ Quid igitur ꝑcellimus eos. Nequa q. Causati eniz sumus iudeos ⁊ grecos omnes sub peccato esse. sicut scriptum est. Quia no est iustus quisq;. no est intelligens. no est requirens deum. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt non est qui faciat bonum non est vsq; ad vnu. Sepulcrum patens est guttur eoz. linguis suis dolose agebant. venenum aspidum sub labijs eoz. Quoz os maledictione ⁊ amaritudine plenu e veloces pedes eoz ad effundendu sanguinem. Lotritio ⁊ infelicitas in vijs eoz. ⁊ viam ꝑa

cis non cognouerunt. non est timor dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quecumque lex loquitur his qui in lege sunt loquitur. Et oculos obstruatur. et subditus fiat omnis mundus deo. quia ex operibus legis non iustificabit ois caro coram illo: per legem enim cognitio peccati.

Postquam apostolus ostendit prerogatiuas iudeorum supra gentiles quantum ad diuina beneficia: hic excludit eorum inanem gloriam: quia se gentibus ad fidem conuersis preferabant. et primo proponit quod intendit. scilicet probat propositum. ibi. (Causati enim sumus.) Dicit ergo primo. ita deum est quid amplius est iudeo. Primum quidem: quia tradita sunt illis eloquia dei. Quid igitur dicemus nos iudei ad fidem conuersi nunquid precellimus eos. scilicet gentiles ad fidei conuersos: de quo erat inter eos contentio. Luc. 22. Facta est contentio inter discipulos Iesu quis esset maior. Et respondens subdit nequaquam. Sed hoc videtur in premissa: in quibus dictum est: multum per omnes modum amplius est iudeo. Sed ad hoc respondetur in hlo. quod illud fuit dictum quantum ad esse quod habebant iudei tempore legis: hoc autem nunc dicit apostolus secundum statum gratie: quia ut dicitur Colo. 3. In Christo non est gentilis et iudeus circuncisio et preputium: quia non faciunt diuina quantum ad statum gratie. Sed hec ratio non videtur esse oino secundum intentionem apostoli: quia infra ostendit quod etiam dum sub lege erant peccatis subiacebant: sicut et gentiles. vel amplius. Ecce. 5. Ista est Ierusalem in medio gentium posita: et in circuitu eius terras: et contempsit iudicia mea ut magis esset impia quam gentes. Sic igitur dicendum est quod supra ostendit prerogatiuam diuinorum beneficiorum. unde non dixit quod iudeus esset excellentior: et quod aliquid esset iudeis amplius donatum. hic autem excludit excellentiam personarum: quia illi qui diuina beneficia acceperunt non sunt illis debite usi.

Deinde cum dicit. (Causati enim sumus.) Ostendit propositum. et primo quod iudei non excedunt gentiles quantum ad statum peccati. scilicet quod non excedunt quantum ad statum iusticie. ibi. (Nunc autem sine lege.) Primum ostendit dupliciter. Primum quidem ex his que supra dicta sunt. scilicet per auctoritatem. ibi. (Sicut scriptum est.) Dicit ergo causati enim sumus. id est causando rationibus ostendimus iudeos atque grecos. id est gentiles omnes sub peccato esse. Ysa. 53. Planta pedis usque ad verticem non est tecta. Ostendit enim primo quod gentiles veritatem dei cognoscunt in impietate et in iniusticia detinebant. scilicet quod iudei lege suscepta per preuocationem legis deum in honorebant.

Deinde cum dicit. (Sicut scriptum est.) Ostendit propositum per auctoritatem psalmiste. et primo inducit auctoritates. scilicet manifestat ea. ibi. (Scimus autem.) Circa primum duo facit. primo ponit peccata omissionis. scilicet peccata commissiois. ibi. (Sepulchrum patens.) peccata autem omissionis tangit dupliciter. primo quidem remouendo principia bonorum operum. scilicet remouendo ipsa bona opera. ibi. (Omnes declinauerunt.) Sunt autem tria bonorum operum principia quorum unum pertinet ad ipsa operis rectitudinem: et hoc est iusticia quam excludit dicens: sicut scriptum est. in ps. Quia non est iustus quisquam. Mich. 7. Et perit sanctus de terra: et rectus in hominibus non est: quod quidem dupliciter potest intelligi. Uno modo quod intelligatur nullus est iustus in se ex seipso: sed ex se quilibet est peccator. ex solo autem deo habet iusticiam. Exo. 34. Dominator domine deus misericors et clemens qui aufert iniquitatem atque peccata tecta. Nullus apud te per se innocens est. Alio modo quod nullus est quantum ad omnia iustus. quin aliquod peccatum habeat secundum illud prouerb. 20. Quis potest dicere mundus est cor meum. Eccl. 7. Non est homo iustus in terra qui faciat bonum et non peccet. Tertio etiam potest

intelligi: ut referat ad populum malorum: iter quos nullus est iustus. Est enim consuetudo scripture: ut quisque loquatur de toto populo ratione malorum: quisque ratione bonorum: ut patet Jer. 16. Ubi dicitur quod cum compleisset Jeremias loqui omnia que preceperat ei dominus ut loqueretur ad uniuersum populum: apprehenderunt eum sacerdotes et prophetete. et ois populus dicentes morte moriatur. Et postea subditur. dixerunt principes et ois populus non est viro huic iudicium mortis. Sed primi duo sensus magis sunt secundum intentionem apostoli. Et hoc idem dominum est in sequentibus. Secundum autem principium boni operis est discretio rationis. Et hoc excludit subdens. non est intelligens. psal. Nescierunt neque intellexerunt. Et alibi. Noluit intelligere. Tertium principium est rectitudo intentionis quam excludit subdens. Non est regrens deum intentionem suam. scilicet dirigendo ad ipsam. Osee. 10. Tempus ingredi dominum qui venerit cum docebit vos iustitiam. Consequenter excludit ipsa bona opera. Et primo quidem quantum ad offensionem diuine legis cum dicit. Omnes declinauerunt. scilicet a regula diuine legis. Ysa. 56. Omnes in viam suam declinauerunt. Secundo quantum ad offensionem finis. vbi subdit. Si uultes facti sunt hoc enim inutile dicimus: quod non consequitur finem suum. Et ideo cum homines a deo declinant propter que facti sunt redduntur inutilis. Sap. 4. Impiorum multitudo non est utilis. Tertio excludit ipsa bona opera cum subdit. Non est qui faciat bonum Jer. 4. Sapientes sunt ut faciant mala. bene autem facere nescierunt. Subdit autem. Usque ad unum: quod potest uno modo intelligi exclusiue. quasi diceret. propter unum: qui. scilicet solus facit bonum redimendo humanum genus. Eccl. 7. Virum de mille unum reperim mulierem: non inueni. Vel potest intelligi iclusiu sine. quasi dicat. nec etiam unus est purus homo qui faciat bonum. scilicet perfectum. Jer. 5. Querite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium et querentem fidem.

Deinde cum dicit. (Sepulchrum patens.) Ponit peccata commissionis. et primo peccata oris. scilicet peccata operis. ibi. (Ueloces pedes eorum.) peccata vero cordis ex his peccatis deprehenduntur. Circa peccatum oris quattuor ponit. primo proptitudinem seu turpitudinem cum dicit. (Sepulchrum patens est guttur eorum.) Sepulchrum enim patens duo habet. Est enim paratum ad recipiendum mortuum: et hoc guttur hominis debet esse sepulchrum patens. quando est paratum ad dicendum mortifera: per quem modum dicit Jer. 5. Pharetra eius quasi sepulchrum patens. Secundo exalat fetorem Mat. 23. Similes sunt sepulchris dealbatis que a foris parerent hominibus speciosa: intus sunt plena ossibus mortuorum et omni spuricia. Eorum guttur est sepulchrum patens: ex quo ore procedit turpis loquy fetor. Apoc. 9. Et de ore ipsorum procedit ignis et fumus et sulphur. Secundo tangit circa peccatum oris fraudem cum dicit. (Linguis suis dolose agebant.) Aliud. scilicet habendo in corde aliud in ore. Jer. 9. Sagitta vulneras lingua eorum dolus locuta est. Tertio ponit verborum noxietatem cum dicit. Uenenum aspidum sub labijs eorum: quia scilicet talia uerba eueniunt que insanabiliter proximos occidunt vel spiritaliter vel corporaliter. Deut. 32. Sicut draconum uinum eorum et uenenum tecta. Quarto designat abundantiam horum peccatorum cum dicit. Quorum os maledictione plenus est. et amaritudie: quia scilicet in talibus semper abundat maledictio: quia scilicet maledicunt de alijs detrahendo id quod dicitur infra. iz. Benedicite et nolite maledicere. Et amaritudie quantum ad finem. non ueretur in facie proximi dicere iniuriosa uerba quibus ad amaritudinem prouocatur id quod dicitur Eph. 4. Dis amaritudo tollat a uobis.

Deinde cum dicit. (Ueloces pedes eorum) tangit peccata operis circa que tria tangit. primo quidem promptitudinem ad male agendum. Unde dicit. ueloces pedes eorum. id est prompti sunt pedes. id est affectus eorum ad effundendum sanguinem. id est ad faciendum quecumque grauius peccata: quia inter cetera que committuntur in proximo homicidium est grauius. puer. i. Pedes eorum in malum currunt et festinant ut effundat sanguinem

Ad romanos

nem. Scdo tangit multitudinē nocentiorū que alijs in ferunt cū subdit. in vīs eorū. i. in opibus eorū est contritio. qz. salios conterunt opprimendo eos. Isa. 10. Ad conterē dum erit cor eius et infelicitas: in q̄tum. s. priuant hoīes bonis suis ad miserā eos deducēdo. Job. 24. Nudos dimittunt hoīes indumēta tollentes et. possunt tamē h̄ duo intelligi esse posita ad designandū penā potius q̄ culpaz vt sit sensus in vīs eorū est contritio et infelicitas. i. opera eorū q̄ per vias designantur ducunt eos ad cōtritionē et infelicitatem: ita q̄ cōtritio referatur ad oppressionē pene qua pro peccatis puniēnt. Isa. 30. Lōminuent sicut cōteritur lagna figuli. Infelicitas autē referēda est ad penam dāni: qua felicitate eterna puabuntur. Sapi. 12. Infelices autē sunt et iter mortuos spēs eorū. Tertio ostendit eorū culpe obstinationē ad malū: a qua q̄dez aliqui reuocant duplr. Uno modo per hoc q̄ volunt ab hoībus pacem habere: s̄ cōtra B dī. (Et viā pacis nō cognouerūt). i. nō acceptauerūt. ps. Cū his qui oderūt pacem. Alio modo intuitu diuini timoris: sed isti nec deū timēt nec hoīem reuerent: vt dī Luc. 18. Unde subdit. nō est timor dei ante oculos eorū. i. ante ipsorū cōsiderationē. Eccle. 1. Timor dñi expellit peccatū. Nā q̄ sine timore est nō poterit iustificari. p̄ dī autē et hoc spālī dicit ī iudeos x̄pō nō credētes q̄ nō cognouerūt viā pacis a. x̄pm. de quo dī Ephe. 2. Ipse est pax nostra.

Deinde cū dicit. (Scim⁹ autē qz quecūqz) manifestat au tōzitatē inductā triplr. p̄mo q̄dem exponendo sensus ei⁹. scdo exponēdo itētionē ipsius ibi. (Ut omne os.) Tertio assignādo rōnem dictorū i ipsa ibi. (Quī ex opib⁹.) Circa p̄mū cōsiderandū est qz iudei ī quos ap̄ls hic loquebatur poterāt ad sui excusationē puertere sensus auctatis i ducte dicendo qz p̄missa v̄ba sunt itelligenda de gentibus nō de iudeis. S̄ hoc excludit ap̄ls dicēs. Scimus qz q̄cūqz lex loquitur his q̄ in lege sunt loquitur. i. ad quos lex datur et q̄ legē p̄sent. Legē p̄cepit nobis moyses. H̄tiles autē nō erāt sub lege. et s̄ hoc p̄dicta v̄ba p̄tinēt ad iudeos. Est hic autē duplex obiectio. p̄ma q̄dez: qz v̄ba supra i ducta nō sunt assumpta. de lege sed de ps. S̄ ad hoc dōz est: qz q̄qz nomē legis sumit p̄ toto veteri testamēto nō pro quinqz libris moysi tm̄ fm̄ illud Jo. 1. Ut impleat fm̄ q̄ in lege eorū scriptus est: qz odio habuerūt me gratis: quod scriptū est in veteri testamēto: nō in q̄nqz libris moysi: qui p̄p̄rie lex dicunt. Et sic ē lex accipit hic. Q̄nqz autē totum vetus testamētū. diuidit in tria. s. in legem. ps. et p̄phas. fm̄ illud Luce vlti. Necessē est impleri oīa que scripta sūt in lege moysi. ps. et p̄phetis de me. Aliq̄n vero totū vet⁹ testamētū diuidit in duo. s. in legē et p̄phas s̄ illud Mat. 22. In his duobus mādatis p̄det oīs lex et p̄phete. Et s̄ hunc modū psalteriū sub p̄phetis cōtinet. Scda obiectio est: qz in lege. i. in veteri testamēto multa dicunt p̄tinētia ad alias gentes: sicut p̄ in pluribus locis Ysa. et Jere. Ubi dicuntur multa contra babilones: et s̄ cōtra alias nationes. Non ergo quecumqz loquitur lex. loquitur his et de his qui in lege sunt. Sed dicēduz: qz quandoqz indeterminate loquitur ad eos pertinere videtur: quibus lex datur. quādo vero scriptura de alijs loquitur spālī titulo designat alios sicut cū dicit onus babilonis et onus tyri et. Que cōtra alias gentes in veteri testamēto dicunt: aliquo modo ad iudeos p̄tinēbāt: in q̄tum eorū infortunia ad eorū cōsolationē v̄l terrore p̄nunciabant sicut etiā predicator ea debet dicere que p̄tinent ad eos quibus p̄dicat: nō autem q̄ p̄tinent ad alios. Ysa. 58. Annūcia populo meo peccata eorum. quasi diceret. non que sunt aliorū.

Deinde cū dicit. (Ut omne os et.) Assignat intentionē predicte auctatis. p̄ duo. n. scriptura oēs de iusticia arguit. p̄mo q̄dē ad repmendū eorū iactatiā qua se iustos arbi

bant fm̄ illud Luc. 18. Ieiunio bis in sabbato. Et q̄tuz ad hoc dī. vt oēs os obstruat: qd. s. sibi iusticia presumptuose ascribebat. ps. Obstructū est os loquētū iniquū. p̄. Reg. 2. Nolite multiplicare log sublimia glīates. Scdo vt suā culpā recognoscētes se deo subyciāt: sic ifirmus medico. Uñ subdit. (Et subdit⁹ fiat oīs mud⁹ deo). i. nō sōm̄ gētilis: s̄ et iude⁹ culpā suā r̄cogscētes. ps. Nōne dō subta erit aīa mea?

Deinde euz dicit. (Quī ex opibus legis.) Assignat rōnē p̄missorū verborū. Et p̄mo ponit rōnē. scdo manifestat eā. ibi. (Per leges et.) Dīc̄ ḡ p̄mo: iō nō est iustus q̄s qm̄ oīs caro. i. oīs homo non iustificat coram illo. i. fm̄ eius iudiciū ex operibus legis: qz vt dicit Gal. 2. Si ex lege est iusticia x̄ps gratis mortuus est. Et ad Titum. 3. Non ex operibus iusticie que fecimus nos s̄ fm̄ suā misericordiā saluos non fecit. Est autē duplex opus legis. qdā quidem est p̄p̄riū legis moisaice: sicut obseruatio ceremonialiū preceptorū. quoddā est opus legis nature: qz pertinet ad legem nālem. sicut non occidas. non furtū facias. Quidā ḡ hoc intelligunt deī esse de p̄mis legis operibus. s. q̄ ceremonialia gram nō cōferebant: per quā homines iustificant. non tamē ista vidēt esse itentio ap̄li: qd̄ patet ex hoc qz statim subdit. (Per legem enim cognitio peccati.) Manifestus est autē qz peccata cognoscunt p̄ phibitionem moralium preceptorū. et ita apostolus itendit qz ex oibus operibus legis etiā que p̄cepta moralia mandant nō iustificat homo. ita qz ex operib⁹ in eo causēt iusticia: qz vt dicit infra. ii. Si enī gratia iaz nō ex operibus.

Deinde cū dicit. (Per legē) p̄bat qd̄ dixerat. s. qz opera legis nō iustificent. Lex enī datur: vt homo cognoscat quid debeat agere: quid vitare. ps. Non fecit taliter omni nationi: iudicia sua nō manifestauit eis. puer. 6. Mādatus lucerna est: et lex lux et via vite. Ex hoc autē qz homo cognoscit peccatū qd̄ vitare debet tanq̄ phibitū non statim sequitur qz illud vitet: qd̄ p̄tinet ad rōnem iusticie: qz concupiscentia subuertit iudiciū rōnis in p̄ticulari opabili. Et ideo lex nō sufficit ad iustificandum: sed est neciū aliud remediū per qd̄ concupiscentia reprimatur.

Lectio.

III.

Nunc autem sine lege iusticia dei manifestata est testificata a lege et p̄phetis. Iusticia autē dei per fidē iesu x̄pi: in omnes et super oēs qui credunt in euz. Non enī est distinctio. Omnes enim peccauerunt: et egent gloria dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionē que est in x̄pō iesu. que p̄posuit deus p̄p̄iatorē per fidē in sanguine ipsius ad ostētionem iusticie sue p̄pter remissionem precedentiorū delictorū in sustentatione dei ad ostensionem iusticie eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus et iustificans euz qz ex fide est iesu christi.

Postq̄ ap̄ls oñdit iudeos et gentiles eq̄les esse q̄tuz ad statum culpe p̄cedētis. Dic oñdit eos equales q̄tuz ad statū grē subsequētis. Et circa hoc tria facit. p̄mo ostēdit p̄positū. scdo ostēdit quoddā qd̄ supposuerat. ibi. (An iudeorū deus tm̄.) tertio respondet obiectioni. ibi. (Legem ḡ destruiamus.) Circa p̄m tria facit. p̄mo p̄ponit quod i tēdit. scdo manifestat p̄positū. ibi. (Nō ē distinctio.) Tertio infert cōclusionē intentam. ibi. (Ubi est ergo gloriatio tua?) Circa p̄m tria facit. p̄mo proponit habitū iusticie ad legē. Scdo assignat causā iusticie ibi. (In

Actia aut dei. Tertio assignat huius iusticie cōitatē. ibi. (In oēs rē.) Ponit aut pmo duplices cōparationē seu habitudinē iusticie ad leges. pmo qdem qz nō est ex lege causata. Et hoc est: qd dicit. dcm̄ est qz oliz p opera legis non poterat esse iusticia dei: vel qz ipse iustus est adimplens pmissa de iustificatione hoium. ifra. 15°. Dico eniz xpm̄ ministrus fuisse circūcisionis ppter veritatem dei. Vel potius iusticia dei q̄ aliqs iustificat a deo: de qua dicit infra. io. Ignorantes dei iusticiaz. Dec inq̄ dei iusticia nūc. i. tēpore grē manifestata est. tuz per xpi doctrinā. tuz p eius miracula. tum etiam p facti euidētiam inq̄tum euidens est multos eē dinitus iustificatos. Et hoc sine lege. s. causante iusticiā Sal. 5°. Evacuati estis a xpo: qui in lege iustificamini a grā excidistis. Ysa. 56°. Prope est salus mea vt veniat et iusticia mea vt reueletur. Et ne aliquis credat hāc iusticiam legi esse dnam: Scdo ponit aliaz habitudinē iusticie ad leges cuz dicit. (Testificata a lege et pphetis.) Lex qdem xpi iusticiam testificata pnuiciando et pfigurādo. Jo. 5°. Si crederetis Moysi. forsitā et mihi crederetis. de me. n. ille scripsit. et ē p effcū: qz cuz ipse iustificare nō poterat testimo^m phibebat aliūde q̄redā eē iusti^m. Prophe at testificati sē eā pnuiciādo. Act. ii. Duic oēs pphē testimo^m phibent.

Consequenter aut assignat cām huius iusticie et dicit. (iusticia aut dei est p fidē iesu xpi) .i. quā ipse tradidit. Jere. 17. Aspicientes in auctore fidei rē. Vel etiā que de ipso habetur. ifra. io. Quz si cōfitearis in ore tuo dñm iesum et in corde tuo credideris qz deus illū suscitauit a mortuis saluus eris. Dicitur aut iusticia dei esse per fidē iesu xpi nō vt q̄si p fidē mereamur iustificari quasi ipsa fides ex nobis existat: et p eā mereamur dei iusticiā: sicut pelagiani dixerūt: sed qz in ipsa iustificatione qua iustificamur a deo primus motus mentis in deum est per fidem. Accedentē enim ad deuz opz credere. vt dī Heb. ii. Unde et ipsa fides quasi p pars iusticie est nobis a deo. Ephē. 2°. Hra estis saluati per fidem rē. Dec aut fides ex qua est iusticia nō est fides istoz mis: de qua dī p Jac. 2°. Fides sine operib^o mortua est: s. est fides p charitatē formata: de qua dī Sal. 5°. Nā in xpo iesu neqz circūcisio aliquid valet sine fide. p quaz in nob habitat xps. Eph. 3°. Habitate xpm̄ p fidē in cordibus vestris: qd sine charitate nō fit. p Jo. 4°. Qui manet in charitate in dō manet et dōs in eo. Dec ē et fides de q̄ dī Act. 15°. Fide purificans corda eoz. q̄ qd purificatio non fit sine charitate. puer. io. Uniuersa delicta opit charitas. Et ne aliqs diceret p hāc fidē solos iudeos iustificari. Tertio ostendit cōmunitatē huius iusticie cū subdit in oēs. s. ista iusticia est in corde nō carnalibus obfuantys de qbus dī Heb. 9. Oz carnales obfuantie erāt ad iustificationē carnis vsqz ad tēpus correctiois iposite. Et sup omnes. qz. vs. facultatē humanā ac merita excedit. 2° Cor. 3. Non qz sufficiētes sim^o cogitare. Addit aut qz credunt in eū: qd p̄tinet ad fidē formatā: p quam homo iustificatur: vt dcm̄ est.

Deide cum dicit. (Non est eni distinctio.) Manifestat quod dixerat et pmo q̄tum ad cōmunitatē iusticie. Scdo q̄tum ad cām eius. ibi. (Iustificati gratis.) Tertio q̄tum ad manifestationē ipsius. ibi. (Ad ostensionē.) Dicit ḡ p dcm̄ est iustificatio dei est in omnes et super omnes qz credunt in xpm̄. Nō enim est q̄tum ad hoc distinctio inter iudeum et gentilem. Colo. 3°. In xpo iesu non est gentilis et iudeus. s. distinctioē aliquā habēs: q̄si iudeus nō idigeat iustificari a deo sicut gentilis. omnes enim peccauerūt sicut supra ostensum est. Ysa. 53. Omnes nos quasi oues errauimus. et per hoc egent gloria dei. idest iustificatione: que in gloriā dei cedit. non autem sibi debz homo hanc gloriā ascribere. ps. Non nobis domine nō nobis: s. nomini tuo da gloriā. ps. Date gloriā deo. Sic igitur qz omnes pec

cauerunt: et ex se iustificari non possunt: restat: vt per aliaz causam iustificentur: quaz consequēter ostendit subdens (iustificati.) Ubi p ostēdit qz huius iustificatio est sine lege: idest qz non est ex operibus legis: cū dicit. (Iustificati gratis) .i. absqz merito precedētium operum. Ysa. 53. Gratis venundati estis et sine argēto redimemini. Et hoc per gratiam ipsius. s. dei: cui ex hoc debetur gloria. p^o Cor. 15. Gratia dei sum id quod sum. Scdo ostendit que sit causa iustificationis. Et pmo ponit ipsaz cām cuz dicit. (Per redemptionem.) vt enim dī Jo. 8. Qui facit peccatū seruus est peccati. Ex qua qdem seruitute homo redimitur si p peccato satisfaciatur. Sicut si aliquis ob culpam cōmissam obnoxius eēt regi ad soluēdam pecuniam: ille cum redimere diceretur a noxa: qui pro eo pecuniaz solueret. Dec aut noxa ad totuz humanum genus p̄tinebat: qd erat infectū p peccatū p̄mi parētis. Uñ nullus alius p peccatū totius humani generis satisfacere poterat nisi solus xps: qz ab omni peccato erat immunis. Uñ subdit. (Que est in christo iesu.) Quasi dicat. in alio non poterat nobis esse redemptio. p^o pe. primo. Non corruptibilibus auro vel argēto. Secundo ostendit vñ ista redemptio efficaciam habuit cū dicit. (Que pposuit deus ppiciatore.) Ex hoc. n. xpi satisfactio efficaciaz ad iustificandū habuit et ad redimendū: qz cum de^o ad hoc ordinauerat fm̄ suū ppositū: qd dsignat cū dicit. Quez proposuit deus ppiciatore. Eph. p^o. Qui opatur oia fm̄ consilium voluntatis sue. Vel pposuit. i. pro oibus posuit: vt qz humanum genus non habebat vnde satisfacere possit: nisi ipse deus eis redēptorē et satisfactorē daret. ps. Redēptionē misit domin^o populo suo. Et sic dum satisfaciendo nos redimit a noxa peccati: deū peccatis nostris ppiciū facit qd petebat psalmista dicēs. Propicius esto peccatis nostris. et ideo dicit eum propiciatore. p^o Jo. 2°. Propiciatio. In cuius figura Exo. 25. mandatur qz fiat ppiciatorium. i. christus: quod ponebatur sup archam. i. ecclesiaz. Tertio ostendit p qd redēptiois effectus ad nos pueniat cū dicit. (Per fidē in sanguine eius) .i. que est de sanguine eius pro nobis effuso. Ut enim pro nobis satisfaceret congruebat vt penas mortis pro nobis subiret: quā homo p peccatum incurerat fm̄ illud Hene. 2°. Quacumqz die rē. Unde dicitur p̄ma pe. 3°. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Dec autē mors christi nobis applicatur per fidem: qua eum credimus per suam mortem mundum redemisse. Hala. 2°. In fide viuio filij dei qui dilexit me rē. Nā et apud homines satisfactio vnus alteri non valeret nisi eam ratam haberet. Et sic patet quomodo fit iusticia per fidem iesu christi. vt supra dictum est. Sed quia etiaz supra dixit iusticiam dei esse nunc manifestatam agit consequenter de hac manifestatione et primo tangit modum manifestationis dicens. (Ad ostensionē.) quasi dicat hoc inquam factum est vt iustificaremur per redemptionem christi et per fidem sanguinis eius ad ostensionem iusticie sue. idest ad hoc qz suam iusticiam deus ostenderet. et hoc propter remissionem precedentium delictozuz. In hoc. n. qz precedētia delicta deus remisit: que lex remittere non poterat: nec homines ppria virtute ab eis se precauere poterant: ostēdit qz necessaria est hominibus iusticia: qua iustificentur a deo. solum autem per sanguinē christi poterunt remitti peccata non solum presentia sed preterita: qz virtus sanguinis christi operatur per fidem hominis: quā quidem fides habuerunt illi qui precesserunt christi passionem: sicut et nos habemus. scda Cor. 15. quarto. Habētes eundem spiritum fidei credimus. Unde et legitur aliter. vt dicatur propter remissionem delictozuz que sunt hominum precedentium christi passionem. Unde dicitur Mich. vltimo. Deponet iniquitates nostras et pyciet rē.

Ad romanos

scdo ostendit tempus manifestationis cui subdit. In sustentatione dei ad ostensiones iusticie eius in hoc tempore. q̄ si diceret. precedentia delicta erant ante xpi passionem in sustentatione dei quasi in quadam diuina dei sustentatione: qz nec p̄ eis credentes et penitentes damnat: nec ab eis totaliter reddit absolutos. vt. s. eis non obstantibus possint introire in gloriam. Uel s̄m aliaz litteram potest intelligi qz ipsi sancti p̄res erāt in sustentatione dei: quia detinebantur in limbo: non qdem patientes penas sensibile sed expectantes introire in gliam per xpi passionem. Eccle. 2. Sustine sustentationes dei. Ad hoc in qua precedentia delicta vel precedentem patres erāt in sustentatione dei ad ostensionē. s. iusticie eius in hoc tempore. i. vt in hoc tempore gratie suā iusticiā p̄fecte ostenderet: plenaz remissionē peccatorū tribuendo. ps. Venit tps̄ r̄. Et 2^o Corin. 6. Ecce nūc tps̄ acceptabile r̄. Et hoc est qd̄ supra dixerat nunc esse iusticiā dei manifestatā. Oportuit autē vt precedentia p̄ta vsqz ad hoc tempus essent in dei sustentatione. vt p̄mo conuinceret homo de defectu sciētie: qz tempore legis nature in errores et turpia p̄ta incidit. et etiaz defectu potentie: qz post legem scriptā que fecit cognitionē peccati adhuc homo p̄ infirmitatē peccauit. Tertio ostendit qz per remissionē peccatorū dei iusticia ostēdat. siue accipiat dei iusticia qua ipse est iustus: siue qua alios iustificat. Unde subdit. Ut sit ipse iustus. i. vt per remissionē peccatorū deus appareat cē iustus in seipso. tum qz remittit peccata sicut p̄miserat. tū qz ad iusticias dei pertinet qz p̄ta destruat: hoies ad iusticiam dei reducendo. ps. Iustus dñs et iusticias dilexit. Et etiaz vt sit iustificans eum qui est ex fide iesu christi. idest qui per fidem iesu christi accidit ad deum. Accedentem. n. ad deum oportet credere. Deb. ii.

Lectio.

III.

Vbi est gloriatio tua: Exclusa est. Per quam legem Factorum: Non. Sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An iudeorum deus tm̄: Nōne et gentium: Immo et gentium. Quoniam qdem vnus est deus qui iustificat circumcisiones ex fide: et prepuccium per fidem. Legem ergo destruimus p̄ fidem: Absit. Sed legem statuimus.

Postq̄ apls ostendit qz iudei nō p̄cedunt gentiles neqz q̄tum ad statum culpe: neqz q̄tum ad status iusticie: h̄ cōcludit cōclusionē intentā excludendo. s. eoz gliationes q̄ gentibus se preferebant et circa hoc tria facit. Primo p̄ponit huius glorie exclusionē. Scdo exclusiois causas ibi. (Per quā legem.) Tertio ostendit modum quo excludit ibi. (Arbitramur enim r̄.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo p̄ponit questionē dicens. ex quo cōiter es sub peccato tu iudeus sicut et gentilis: et ex quo gentilis iustificatur per fide: sicut et tu: vbi est gloriatio tua. qua. s. in lege gloriaris. vt supra scdo. dictum est. Et per hoc te gentili vis preferre p̄^o Corin. 5. Non est bona gloriatio vestra. Gal. 6. Non efficiamur inanis glorie cupidi r̄. Scdo huic questioni respōdet dicens exclusa est. i. sublata est. p̄mo Reg. 4. Et ablata est gloria de israel. Osee 4. Gloriam eoz in ignominiaz cōmutabo. Uel exclusa: idest expresse manifestata est. gloriabantur enim iudei in gloria et cultu vnus dei: et hanc eoz gloriā dicit exclusā: idest expressā per xpm sicut artifices qui aliquas imaginē in argento expriment exclusos res vocantur: s̄m illud ps. Ut excludant eos qui probati sunt argento. Sed primus sensus est magis literalis. Cuz autem dicit. per quā legem. ostendit causam huius exclu-

sionis. Quia autē iudeoz gloriatio erat in lege. vt supra dictum est. ideo oportere videbatur qz per aliqd̄ eiusde generis. i. per aliquas legē eoz gloriatio excluderetur. Et id querens subdit. Per quam. s. est eoz gliatio exclusa. Posset autē aliquis credere qz eoz gliationem exclusam apls diceret p̄ aliq̄ p̄cepta legalia: qbus q̄daz maiora opera mā darentur. Et ideo interrogando subdit. (Factorum:) quasi dicit. Nunquid per aliquam legem factorum eorum gloriationem exclusam dico: Et respondet qz non. sed per legem fidei. et sic patet qz duplicem legem hic inducit aplus. s. factorum et fidei. Et in promptu esse videtur qz per legē factorum intelligitur lex vetus. et per legem fidei lex noua: per quam gentilis equiparatur iudeo.

Sz dubitatur de hac dif. Nā r̄ i veteri lege necia erat fides sicut et in noua. Eccl. 2. Qui timetis dominum credite illi. Et ps. Credidi p̄pter quod locutus sum. immo etiaz in noua lege facta quedam requiruntur et quorundam sacramentorum: s̄m illud Luc. 22. Voc facite in meam cōmemorationē. Et etiam moraliz obseruationū. Jac. p̄. Esto te factores verbi et non auditores tantū. (Dicēdū est igitur qz legem factorum dicit legem exterioris p̄positam et descriptam: per quam exteriora facta hominum ordinantur. dum precipitur quid fieri debeat et per p̄hibitionem ostēditur a quo debeat abstineri. legem autem fidei vocat legem interioris descriptam: per quam non soluz exteriora facta: sed etiā ipsi motus cordiū disponunt. iter quos p̄mus est motus fidei. Lorde. n. credit ad iusticiā. vt d̄ h. ca. 10. Et de hac lege loquitur. ifra. 8. Lex spūs vite q̄ est in xpo iesu.

Deinde cū dicit. (Arbitramur enim.) Ostendit modū quo per legem fidei gloria iudeorum excluditur dicens. Arbitramur enim nos apostoli veritatem a christo edocti hominem quēcūqz siue iudeū siue gentilem iustificari per fidē. Act. 15. Fide purificans corda eoz. et hoc sine operibus legis: nō autē solum sine operibus ceremonialibus: que gratiam non conferebant: sed solum significabant: sed etiā sine operibus moraliz p̄ceptorū: s̄m illud ad Titū tertio. Non ex operibus iusticie que fecimus nos r̄. Ita tamē qz intelligas sine operibus precedentibus iusticiam. Nō autē sine operibus consequentibus: qz vt d̄ Jac. 2. Fides sine opib. s. subsequētib. mortua est. Et id iustificare nō p̄t.

Deinde cum dicit. (An iudeorum.) Ostendit quoddaz quod p̄supposuerat. s. qz iusticia fidei cōmuniter se haberet ad omnes. Et p̄us quidez hoc manifestauerat ratione accepta ex pte cause malis cuz supra dixerat. oēs peccauerunt et egent gr̄a dei. i. peccatores sunt quos opz p̄ gr̄am fidei iustificari: s̄ p̄bō que est ex sola causa mali nō sufficit: qz materia non mouetur per se ad formaz sine causa agente. Et ideo hic subiungit rōnez acceptā ex parte cause agētis. i. iustificantis q̄ est deus. ifra. 8. Deus q̄ iustificat. Manifestum est autē qz deus noster illos iustificando saluat quozuz est deus: s̄m illud ps. Deus noster deus saluos faciendi. Non est autem iudeorum tm̄ deus: sed et gentiū. q̄ vtrosqz iustificat. (Circa hoc ergo tria facit. Primo p̄ponit q̄onem de iudeis cuz dicit. An iudeoz tantū est de? Qd̄ quidem videri posset alicui per hoc qd̄ d̄ Exo. 5. De hebreoz vocauit nos. (Dm̄ est ergo qz iudeoz deus tantū erat per sp̄alem cultuz ab eis deo exhibituz. Unde in ps. dicitur. Notus in iudea deus: erat tamē deus oīuz p̄ cōe regimē vnū eoz s̄m illud ps. Rex oīs terre deus.

Scdo p̄ponit questionē ex parte gentiliū dicens. (Nōne et gentiū.) s. est de? et respōdet. (Immo et gentiū.) quas s. gubernat et regit: s̄m illud Jere. decimo. Quis non timebit te o rex gentium. (Tertio ibi. (Quoniaz quidem.) Manifestat per signuz qd̄ dixerat. quasi dicat. ex hoc manifestū est qz deus est nō soluz iudeoz: sed et gentiū: quā

quidem vnus est deus qui iustificat circumcisiones: id est iudeos ex fide: vt enim dicit Sal. 5. In xpo iesu neq; circūcisio neq; preputium. Quid autē dicitur ex fide: s; fides: s; gloria est oīno idē: potest tamē aliqua differētia attendi. Nā hec prepositio ex designat aliquando causam remotā. hec prepositio per p̄pinq̄as. Iudei ergo iustificari dicuntur ex fide: qui a fides fuit p̄ma causa ex qua p̄cessit circūcisio et cetera sacramēta legalia: et ita iudeos iustificat fides sicut quedam causa p̄maria per quasdam medias causas: s; gentiles p̄ ipsam fidem immediate iustificantur.

¶ Deinde euz dicit. (Legem ḡ.) Excludit quandam obiectionem. posset enim aliquis dicere q̄ predictam legem destrueret: et ideo querit dicens. (Legē ḡ destrui p̄ fidē.) ex hoc. s; q̄ dicimus hoies iustificari sine opibus legis. Et r̄idet. (Absit.) s; illud Mat. 5. Non preteribit iota vnū aut vnus apex r̄c. Subdit autē: (sed legē statuimus.) i. p̄ fidem legem perficimus et adimplemus s; illud Mat. 5. Non veni soluere legem: sed adimplere. et hoc quātum ad p̄cepta cerimonialia que cum essent figuralia p̄ hoc statuitur et adimplent q̄ veritas significata per ea in fide xpi exhibetur et etiam quātum ad moralia: q; fides christi auxiliū gratie confert ad implenda moralia p̄cepta legis. Addit etiam quedā consilia per que p̄cepta moralia tutius et firmitus conseruantur. CAP. III.



¶ Quid ergo dicemus inuenisse abraham patrem nostrum s; carnem? Si enim abraham ex operibus legis iustificatus est: habet gloriam: sed non apud deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit abraham deo: et reputatum est illi ad iusticiam. Et autē qui opatur merces non imputatur s; gratiam: sed s; debitū. Et vero qui non operatur: credēti autem in est qui iustificat impium: reputatur fides eius ad iusticiam s; p̄positus gratie dei: sicut et dauid dicit beatitudinem hominis cui deus accepto fert iusticiam sine operibus. Beati quorū remisse sunt iniquitates et quorū tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Beatitudo ergo hec in circūcisione tantum manet an etiam in preputio? Dicitur enim quia reputata est fides abrahe ad iusticiam. Quomodo ergo reputata est? In circūcisione an in preputio? Non in circūcisione: sed in preputio.

¶ Postq̄ apls exclusit iudeoz gl̄iam quas habebant in lege per eam se gentibus preferentes. hic excludit eoz gl̄iam q̄tum ad circūcisionē. Et circa hoc duo fac. primo resumit q̄nē quā supra posuerat dicens. Que est utilitas circūcisionis? Et q; abraham p̄mus mandatus de circūcisione accepit: vt dicitur Gen. 17. Ideo questionē iterat in persona ipsius abrahe dicens. Si ita est q̄ deus iustificat preputium sicut et circūcisionem. quid ergo dicemus inuenisse utilitatis Abraham patrem nostrum s; carnem. i. s; circūcisionem carnalem et s; alias obseruantias carnales. videtur esse inconueniens si dicatur q̄ nihil utilitatis inuenit cū dicat. Ysa. 48. Ego dñs docēs te vtilia. ¶ Secundo ibi. (Si enim abraham r̄c.) Respondet p̄posita questionē. Et duo facit. p̄mo ostendit q̄ abraham

non hoc inuenit per circūcisionem et cetera legis opera q̄ per eam iustificaretur: sed magis per fidem. Secundo commendat fidem ipsius. ibi. (Qui contra spem r̄c.) ¶ Circa p̄mū duo facit. p̄mo ostendit p̄positus ratione accepta ex parte diuine acceptationis. Secundo ratione diuine p̄missionis. ibi. (Non enim per leges r̄c.) ¶ Circa p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit q̄dam cōditionalem. Secundo p̄bat destructionē consequentis. ibi. (Quid enim dicit scriptura r̄c.) Tertio probat ipsam cōditionalem. ibi. (Sicut et dauid r̄c.) ¶ Circa p̄mū itendit apostolus sic argumētari. Si abraham iustificatus esset ex operibus legis non haberet gl̄iam apud deum. ergo non ex operibus iustificatus. Proponit ergo cōditionalem dicens. Quis est quid abraham inuenit s; carnalem circūcisionem. Et manifestū est q̄ hoc non inuenit vt iustificatus sit ex operibus legis: ita. s; q̄ eius iusticia in operibus legis cōsistat. habet quidē gl̄iā. s; apud hoies qui exteriora facta vidēt sed non apud deum qui videt in occulto. s; illud p̄. Re. 16. Deus autem intuetur cor. p̄. Corin. 3. Nemo vestrum gl̄ietur in hoibus r̄c. Unde contra quosdā dicitur. Job. 12. Dilexerunt magis gl̄iam hominum q̄ dei. ¶ Sed cōtra hoc potest obijci: q; ex consuetudine operum exteriorum generatur interior habitus s; que etiam cor hominis bene disponitur vt sit promptus ad bene operandum: et in bonis operibus delectetur: sicut philosophus docet in secundo ethi. ¶ Sed v̄m est. q̄ hoc habet locum in iusticia humana per quas. s; homo ordinatur ad bonum humanū. Diuis enim iusticie habitus per opera humana potest acquiri. sed iusticia que habet gl̄iam apud deum ordinatur ad bonum diuinitatis. s; future gl̄ie que facultatē humanam excedit: s; illud p̄. Cor. 2. In cor hoīs non ascendit que preparauit deus diligētibus se. Et ideo opera hoīs nō sunt p̄portionata ad huius iusticie habitus causandum. s; opus iustificari interior cor hominis a deo vt opera faciat p̄portionata diuine gl̄ie.

¶ Deinde euz dicit. (Quid enim r̄c.) Destruit sequeus: qd̄ fuit negatiuum. probando affirmationem oppositam. s; q; abraham habebat gl̄iam apud deum. Et hoc probat per auctoritates scripture quā p̄mo apls ponit. 2. exponit ibi. (Et autē r̄c.) Dicit ergo p̄mo. Dico abraham sic iustificatus esse q̄ habet gl̄iam apud deum. Quid enim scriptura dicit. Gene. 15. Credidit abraham deo p̄mittēti sibi seminis multiplicationē. Eccle. 2. Crede deo et recuperabit te. Et reputatum est illi. s; a deo ad iusticiam. p̄. Mach. 2. Abraham in tentatione inuentus est fidelis. Et sic patet q̄ apud deū a quo est ei reputatum ad iusticiam q̄ credidit gl̄iam habet. Est autē considerandum q̄ iusticiam quā deus reputat scripta expr̄ssit non in aliquo exteriori opere: sed in interiori fide cordis quā solus deus intuetur. Luz at dicatur triplex esse actus fidei. s; credere deū deo et in deū. posuit hunc actū q̄ est credere deo qui est p̄p̄ius actus fidei eius sp̄m demonstrās. Nā credere in deum demonstrat ordinē fidei ad finē qui est per charitatē credēdo in deum ire: qd̄ charitas facit. Et sic sequit sp̄m fidei. Credere autē deum demonstrat fidei m̄m s; q̄ est virtus theologica habens deum p̄ obiecto. Et ideo hic actus nondū attingit ad sp̄m fidei: q; si aliq; credat deum esse per aliquas rationes humanas et naturalia signa nondū dicitur fides habere de qua loquimur: sed solum quādo ex hac ratione credit: q̄ est a deo dictum. qd̄ designatur per hoc q̄ dicitur credere deo: et ex hoc fides specificatur sicut et quilibet cognoscitiuus habitus specie habet ex ratione per quas assentit in aliquid. Alia enim ratione inclinatur ad assentiendum habens habitum scientie. s; per demonstrationem et alia ratione habens habitū opinionis. s; per syllogismum dyalecticum.